Carmen OPRIȚ-MAFTEI, « Universitatea Dunărea de Jos » din Galați

DESPRE TERMENUL *COLOCAȚIE* ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Introducere

Combinațiile în care poate apărea un cuvânt - *collocations* în engleză, pot fi uneori dificil de redat dintr-o limbă în alta mai ales atunci când sensul combinației de cuvinte este diferit de sensurile elementelor componente, când sunt situații de non-echivalență sau când sunt combinații de cuvinte specifice culturii sursă (*culture specific collocations*). Cu cât un cuvânt este utilizat mai frecvent într-o limbă, cu atât va apărea în mai multe combinații, care sunt determinate de frecvența cu care sunt folosite, polisemia cuvântului, registru cât şi de contextul situațional.

Despre colocațiile din limba engleza

Despre *colocațiile* din limba engleză (*collocations*) s-au scris şi încă se mai scriu numeroase studii, articole, teze de doctorat etc. Termenul *collocation* a fost introdus în limba engleză de J. R. Firth în 1957. Colocațiile sunt definite drept combinații de cuvinte (word positions) care apar într-o anumită ordine în actul vorbirii. (Webster, 1996:290) Fiecare cuvânt poate apărea în combinații cu alte cuvinte. Aceste combinții de cuvinte sunt determinate de gradul de specificitate al cuvântului respectiv, astfel încât cu cât un termen este mai des folosit într-o limbă, cu atât va apărea într.un număr mai mare de combinații.

În cel mai recent studiu *Translating the Body* apărut în 2009, lingviştii români realizează o prezentare generală a colocațiilor din limba engleză, identificând două abordări referitor la studiul acestora. (Pârlog, H., 2009:121) Se discută despre abordarea structurală (lexicală) care este susținută de reprezentanții şcolii de lingvistică din Londra. Se consideră că există o deosebire evidentă între colocații (vizând relațiile sintagmatice) şi seturi lexicale (relații paradigmatice). Argumentul principal este faptul că termenii intră în relații de colocabilitate cu anumite seturi lexicale care aparțin de obicei aceleiaşi clase gramaticale. Cea de a doua abordare, cea generative-transformațională studiază colocațiile dintr-o perspectivă semantică. Astfel sensul unui cuvânt este reprezentat de o multitudine de trăsături semantice (care impun anumite reguli) şi care sunt conectate prin constante logice.

Potrivit autoarei (Pârlog, H., 2009:122) principala deosebire dintre cele două abordări constă în faptul că abordarea lexicală pledează pentru faptul că sensul unui cuvânt e dat de totalitatea colocațiilor în care poate apărea în timp ce abordarea generativă consideră că sensul unui cuvânt, descompus in marcatorii săi semantici poate determina colocațiile în care poate apărea. Lucrarea mai propune o serie de colocații structurate tematic şi echivalentele lor în limba română.

Aceste combinații de cuvinte din limba engleză au primit în timp numeroase definiții (care se aseamănă într-o oarecare măsură), au fost clasificate în diferite moduri, au fost studiate din diferite perspective şi au fost grupate în dicționare de colocații.

Despre colocații in limba română

Lingviştii români evită să folosească termenul de *colocație* atunci când se referă la acest tip de combinații lexicale. Se preferă alți termeni generali cum ar fi *îmbinări stabile de cuvinte, frazeologisme, formule fixe, discurs repetat* etc.

Îmbinările stabile de cuvinte variantă preferată de Constanța Avădanei (2000) care realizează un studiu detaliat al acestora. Sunt definite drept "grupuri stabile de (două sau mai multe) cuvinte, care transmit o singură informație (semantică, gramaticală şi/sau stilistică)". (Avădanei, 2000:5) Sunt incluse în această categorie cuvintele compuse, expresii şi locuțiuni, proverbe, zicale, clişee, citate celebre, eufemisme, aforisme etc.

Autoarea distinge între îmbinări scurte (având sens unitar, de tipul perifrazei) şi îmbinări lungi (clasificate la rândul lor în îmbinări care conțin un indice de predicație care reprezintă

BDD-A3401 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:38 UTC)

o comunicare completă şi au un sens unitary şi îmbinări care conţin doi sau mai mulţi indici de predicaţie şi transmit judecăti de valoare. (Avădanei, 2000:33)

Lingvistica modernă utilizează termenul de *frazeologism*, definit de *Dicţionarul de ştiinţe. Ştiinţe ale limbii drept* "combinaţie stabilă de două sau mai multe cuvinte, având sens unitar şi referent unic."(apud Cârâc, 2002:67) Specialiştii în domeniu au opinii diferite referitor la termenul *frazeologism,* însă prezenta lucrare nu îşi propune să ofere o soluţie acestor divergenţe.

Noţiunea de *discurs repetat* a fost introdusă în lingvistica românească de către Eugeniu Coşeriu. Astfel *discursul repetat* care trebuie studiat în cadrul lingvisticii textului sau a discursului cuprinde "tot ceea ce în vorbirea unei comunităţi se repetă într-o formă mai mult sau mai puţin identică sub formă de discurs deja făcut sau combinare mai mult sau mai puţin fixă, ca fragment, lung sau scurt a ceea ce s-a spus deja". (Coşeriu, 2000:258). Discursul repetat cuprinde conform autorului proverbe, locuţiuni fixe, diferite tipuri de expresii, citate etc.

Există totuşi şi lingvişti români, care acceptă şi folosesc termenul de *colocaţie* în limba română. Cecilia Căpăţână semnează mai multe articole dedicate studierii *colocaţilor* în limba română. În *Comportamentul colocaţional al cuvântului* ***de,*** autoarea (2007:69) evidenţiază aspecte ale "comportamentului de element colocaţional al prepoziţiei ***de"***, utilizată frecvent în cuvinte compuse, locuţiuni substantivale.

Autoarea dedică un articol studierii noţiunii de *colocaţie* în limba română şi modul de receptare a acesteia. Conform autoarei, deşi termenul există din punct de vedere etimologic în limba română, provenind din cuvântul de origine latină *collocatio* prin filieră franceză *collocation,* acesta nu are acelaşi sens ca în engleză şi prin urmare nu apare în unele dicţionare ale limbii române. Termenul apare în *Dicţionarul de ştiinţe ale limbii* (ediţia a II-a) unde este definit drept "concept care desemnează mai multe tipuri de relaţii sintagmatice, bazate pe interdependenţa dintre lexeme care tind să fie utilizate alături în aceleaşi contexte". (apud Căpăţână, 2005:53)

Cecilia Căpăţână (2005:54) defineşte termenul de *colocaţie* drept "o combinaţie lexico-semantică de două sau mai multe cuvinte, tipică unei anumite limbi şi care are un grad ridicat de frecvenţă în vorbire". Include în categoria colocaţiilor "cele mai mici combinaţii de cuvinte " şi realizează o clasificare a colocaţiilor din limba română care cuprinde: verbe prepoziţionale de tipul *a consta în*, verbe conjuncţionale de tipul *zice că*, sintagme nominale, verbale, adjectivale, adverbiale, interjectionale, cuvinte compuse, diferite tipuri de expresii şi locuţiuni, anumite părţi de propoziţie cu elementele lor joncţionale, aşa-numitele verbe intransitive urmate de complementele interne de genul *a trăi o viaţă,* elemente correlative din coordonare şi subordonare, propoziţii incidente cum ar fi *după cum se ştie,* propoziţii principale din stilul ştiinţific de tipul *autoarea susţine că,* formulele de salut, clişeele, şabloanele şi listă rămâne deschisă.

Angliştii cu precădere acceptă şi folosesc termenul de *colocaţie* în limba română. Elena Croitoru semnează numeroase articole în engleză şi română în care utilizează termenul de *colocaţie*, unul dintre acestea fiind *Translating Collocations - Traducerea colocaţiilor* (publicat în Analele Universităţii "Dunărea de Jos", Galaţi, 2000), în care defineşte *colocaţiile* drept "combinaţiile în care poate apărea un cuvânt şi care sunt determinate de: frecvenţa cu care sunt folosite, polisemia cuvântului respectiv, compatibilitatea semantică a combinaţiilor respective registru şi contextual situaţional." (Croitoru, 2000:18)

Andrei Bantaş şi Elena Croitoru (1998) realizează o schemă a problemelor ridicate de predarea sensurilor cuvintelor, *colocaţiile* fiind o categorie distinctă între expresii idiomatice şi idiomuri.

Printre alţi lingvişti români care utilizează termenul de *colocaţie* în limba română menţionăm pe Hortensia Pârlog şi Maria Teleagă care au alcătuit şi publicat două dicţionare bilingve de colocaţii: *Dicţionar de colocaţii nominale,* Editura Mirton, Timişoara, 1999 şi *Dicţionar englez – român de colocaţii verbale,* Editura Polirom, Iaşi, 2000.

BDD-A3401 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:38 UTC)

Autoarele definesc colocaţiile drept "combinaţiile tipice de cuvinte folosite în mod repetat" cu precizarea că „nu toate îmbinările de cuvinte reprezintă colocaţii ci doar cele care sunt tipice şi frecvente". (Pârlog, 2000:7) Se subliniază faptul că aceste combinaţii de cuvinte, colocaţiile, nu trebuie confundate cu construcţiile idiomatice. Într-o construcţie idiomatică combinaţia de cuvinte capătă un sens nou în timp ce într-o colocaţie fiecare cuvânt îşi păstrează sensul.

Autoarele admit prezenţa colocaţiilor în limba română şi subliniază faptul că acestea pot fi dificil de tradus dintr-o limbă în alta datorită deosebirilor lexicale şi gramaticale dintre cele două limbi.

Chiar dacă nu apare în anumite dicţionare, termenul *colocaţie* este propus totuşi ca echivalent pentru termenul englezesc *collocation* de *Dicţionarul englez-român al Academiei* (1974:136) care propune pentru lingvistică "colocaţie, îmbinare/alăturare de cuvinte". Termenul *colocaţie* mai apare şi în dicţionarul lui Leon Levi̯chi - *Dicţionar român-englez* (1994: 204).

Prin urmare deşi nu este acceptat în unanimitate de toţi lingviştii români, termenul *colocaţie* este cunoscut şi utilizat în limba română având sensul din limba engleză.

Dicţionare de colocaţii în limba română

Necesitatea întocmirii unui dicţionar de colocaţii bilingv a fost pusă în discuţie de Andrei Bantaş încă din anul 1986. Limba română actuală dispune de o gama largă de dicţionare de diferite tipuri însă există doar două dicţionare de colocaţii apărute cu aproximativ zece ani în urmă:

- Hortensia Pârlog şi Maria Teleagă, *Dicţionar de colocaţii nominale,* Editura Mirton, Timişoara, 1999;
- Hortensia Pârlog şi Maria Teleagă (coord.), *Dicţionar englez – român de colocaţii verbale,* Editura Polirom, Iaşi, 2000.

Limbile diferă în ceea ce priveşte capacitatea de combinare a cuvintelor. Dicţionarele de colocaţii sunt indispensabile celor care doresc să înveţe o limbă străină dar reprezintă un instrument de un real folos pentru profesori şi traducători.

Folosirea corectă a colocaţiilor face parte din competenţa lingvistică a vorbitorului nativ. Utilizarea unui dicţionar de colocaţii bilingv poate duce la evitarea erorilor de traducere care pot apărea atunci când nu se cunoaşte tipul de colocaţie, atunci când nu există echivalent în limba ţintă, atunci când se interpretează greşit sensul colocaţiei, traducându-se fiecare element în parte.

Traducerea colocaţiilor

Redarea colocaţiilor dintr-o limbă în alta poate genera uneori dificultăţi de traducere datorită deosebirilor lexicale şi gramaticale dintre cele două limbi. În situaţiile în care nu există echivalent în limba ţintă traducătorul trebuie să găsească cea mai bună variantă prin care să redea mesajul din limba sursă.

Specialiştii (Croitoru, 2006:295) fac distincţie între traducerea bazată pe formă (*form-based strategy)* şi traducerea bazată pe sens (*meaning–based strategy*) pentru a reda colocaţiile dintr-o limbă în alta.

În primul caz se are în vedere redarea colocaţiilor din limba sursă prin combinaţii de cuvinte şi structuri gramaticale din limba ţintă în timp ce a doua variantă se concentrază pe redarea sensului. Această modalitate de traducere se foloseşte în situaţiile de non-echivalenţă.

Traducătorul este pus în situaţia să aleagă în funcţie de gradul de dificultate al colocaţiei. Traducerea corectă depinde de capacitatea traducătorului de a identifica în limba ţintă echivalente specifice limbii respective.

Concluzii

În predarea unei limbi străine ar trebui pe lângă importanţa acordată însuşirii gramaticii şi a vocabularului să se acorde suficientă importanţă însuşirii colocaţiilor specifice acelei

BDD-A3401 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:38 UTC)

limbi. Limbile diferă din punctual de vedere al colocabilității. Lingviştii au evidenţiat faptul că însuşirea colocaţiilor specifice unei limbi a devenit un aspect esenţial.

De o egală importanţă este şi contextul în care apar colocaţiile. Traducerea colocaţiilor depinde de capacitatea traducătorului (fiind considerat mediator între două situaţii de comunicare interculturală) de a înţelege şi de a interpreta corect colocaţia din limba sursă, exprimând aceeaşi realitate prin intermediul culturii ţintă, propunând deci variante în limba ţintă care să redea mesajul din limba sursă ţinând cont şi de tipul de discurs. Cunoaşterea sensurilor cuvintelor precum şi cunoaşterea regulilor gramaticale ale unei limbi presupune competenţă în traducere.

REFERINTE BIBLIOGRAFICE

***(1996). *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language,* New York: Gramercy Books.

*** (1974). *Dicţionarul englez- român,* Bucureşti: Editura Academiei Republicii Socialiste România.

Avădanei, C. (2000). *Construcţii idiomatice în limbile română şi engleză*, Iaşi: Editura Universităţii "Al. I. Cuza".

Bantaş, A., Croitoru, E. (1998). *Didactica traducerii,* Bucureşti: Editura Teora.

Căpăţână, C. (2005). *Despre colocaţii,* Analele ştiinţifice ale Universităţii "Alexandru Ioan Cuza", Iaşi

Căpăţână, C. (2007). *Comportamentul colocaţional al cuvântului* ***de,*** Rezultate şi perspective actuale ale lingvisticii româneşti şi străine, Editura Universităţii "Al. I. Cuza", Iaşi

Cârâc, I. (2002). *Introducere în morfologie,* Brăila: Ed. Edmunt.

Coşeriu, E. (2000). *Lecţii de lingvistică generală*, Chişinău: Ed. Arc.

Croitoru, E. (2000). *Translating Collocations,* Annals of "Dunărea de Jos" University of Galaţi, Galaţi: Tipografia Universităţii "Dunărea de Jos".

Croitoru, E. Dumitraşcu, A. (2006). *Collocations and Colligations in Translation and Interpreting,* Annales Universitatis Apulensis, tom 2, Alba Iulia

Levițchi, L. (1994). *Dicţionar român-englez* , Sibiu: Ed. Thausib.

Pârlog, H. (coord.) (2009). *Translating the Body,* Iaşi: Institutul European.

Pârlog, H., Teleagă, M. (1999) *Dicţionar de colocaţii nominale,* Timişoara: Ed. Mirton.

Pârlog, H., Teleagă, M.(coord.) (2000). *Dicţionar englez – român de colocaţii verbale,* Iaşi: Polirom.

ABSTRACT

*Word combinations – **collocations** in English can be sometimes difficult to translate especially when the meaning of the collocation is different from the meanings of the component elements, when there are cases of non-equivalence or when there are culture specific collocations. The higher the frequency of a word, the more numerous combinations it has which are determined by the frequency of use, polysemy, register and situational context.*

BDD-A3401 © 2009 Editura Europlus
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:38 UTC)